

ÎMPARATUL FRANZ JOSEPH ȘI BUCOVINENII

MARIAN OLARU
„Institutul „Bucovina”, Rădăuți
E-mail: olmary55@gmail.com

Emperor Franz Joseph and the Bukovinians

(Abstract)

Bukovina, the far-eastern province of the Habsburg Empire, was visited during the 144 years of Austrian rule by all the emperors from Joseph II to Charles I of Austria. Franz Joseph visited Bukovina three times, in 1851, 1855 and 1880. Besides him, some of the archdukes of Austria and Crown Prince Rudolf visited Bukovina. The elevation of Bukovina to the status of a Duchy, the changes in legislation and electoral laws – which gave more people access to political life – all contributed to the good reputation of the monarchy among the people of Bukovina. The symbolic presence in Bukovina of Emperor Franz Joseph and Crown Prince Rudolf enjoyed a wide echo at the time, at least in the Austrian press (very attentive to details and controlled by censorship), but they must be seen as a way of strengthening the imperial order, of consolidating the Austrians' control over the eastern frontiers, always threatened by the Russian Empire, but which they wanted to be fluid in order to extend their rule or at least their influence on the Lower Danube. Apart from the pomp of the receptions and the etiquette imposed by the emperor's presence in the provinces, Franz Joseph's visits were also aimed at checking the soundness of the institutional set-ups in the eastern provinces of the empire and the functioning of successful information networks involving subjects of different ethnic groups, which emphasized the melting pot character of the rule.

Keywords: Franz Joseph, Habsburg Empire, Bukovina, Chernivtsi, Rădăuți.

(Rezumat)

Provincia extrem-orientală a Imperiului Habsburgic, Bucovina, a fost vizitată, în timpul celor 144 de ani de stăpânire austriacă, de aproape toți împărații începând cu Iosif al II-lea și încheind cu Carol I al Austriei. Dintre aceștia, Franz Joseph a fost cel care a vizitat Bucovina de trei ori, în anii 1851, 1855 și 1880. În afara de acesta, unii dintre arhiducii Austriei și prințul de coroană Rudolf au vizitat Bucovina. Dacă am adăuga ridicarea Bucovinei la rangul de Ducat, modificările de natură legislativă și cele ale legilor electorale – care au lărgit accesul mai multora la viața politică –, toate acestea au contribuit la conturarea unei bune reputații a monarhiei în rândurile bucovinenilor.

Prezențele simbolice în Bucovina, cea a împăratului Franz Joseph și a prințului de coroană Rudolf s-au bucurat de un larg ecou în epocă, cel puțin în presa austriacă (foarte atentă la detalii și controlată de cenzură), dar ele trebuie privite ca o modalitate

de întărire a ordinii imperiale, de consolidare a controlului austriecilor la frontariile răsăritene, mereu amenințate de Imperiul Rusiei, dar pe care le doreau fluide pentru extinderea stăpânirii sau măcar a influenței la Dunărea de Jos. Dincolo de fastul primirilor, de eticheta impusă de prezența împăratului în provincie, vizitele lui Franz Joseph se înscriu în categoria celor ce priveau verificarea solidității alcătuirilor instituționale în provinciile răsăritene ale imperiului și funcționarea rețelelor informaționale de succes, în care erau implicați supuși de diferite etnii, care subliniau caracterul de „melting pot” al stăpânirii.

Cuvinte cheie: Franz Joseph, Imperiul Habsburgic, Bucovina, Cernăuți, Rădăuți.

Concepția antică în conformitate cu care lumea era împărțită în eleni și „barbari”, adică între cei „civilizați” și „necivilizați”, a dăinuit sub diverse forme și, cu adăugirile mitologice ulterioare, până în zilele noastre. În practica politicii imperiale a Habsburgilor, care conduceau un imperiu¹ ce își asociase puternic imaginea de apărător al Creștinismului (de rit latin) și a civilizației europene, marginile sale se identificau cu cele ale civilizației. Dincolo de acestea era lumea „barbară” sau „înapoiată”, din care făcea parte și cea românească, o societate aflată în premodernitate, preponderent feudală și rurală, cu o economie ce abia începuse să cunoască relațiile marfă – bani, specifice lumii capitaliste. Prin dreptul forței și al unei eficiente politici expansive, Austria a intrat în stăpânirea nord-vestului Moldovei, unde și-a impus ordinea imperială prin diferite mijloace. Ca orice stăpânire care se instituie într-un teritoriu ocupat, „învingătorii”, fără să fi luptat cu adevărat pentru acest teritoriu, erau preocupați să economisească resurse umane, materiale și financiare în noua „achiziție”, concomitent cu măsurile de întărire a pozițiilor lor, justificându-și prezența prin mijloacele pe care le are la dispoziție, operând mai ales cu miturile, politice în substanța lor. În 1773, colonelul Karl Enzenberg îi scria împăratului că „țărani, care suspină sub jugul greu, s-ar declara imediat pentru Austria; dar chiar și boierimea și clerul și-ar schimba concepția în acest sens, cu toate că la început, din frică în fața pierderii puterii, ar avea o atitudine ostilă față de noua stăpânire; cu timpul românii ar săruta cu bucurie sceptrul plin de dreptate al Casei de Habsburg”². Descoperim în acest text întregul parcurs al gândirii politice (mitologice) austriece din Bucovina. Anume, cultivarea ideii că „stăpânirea moldovenească” a fost una nedorită sau greu suportată de masa mare a locuitorilor, indiferent de starea lor socială, pentru că era, generalizând, un „jug greu”. Prin preluarea miturilor politice austriece și a imaginilor asociate, chiar și unii dintre intelectualii români de mai târziu au propagat această imagine: „Băștinașii începură să mai răsuflă o leacă și să se simtă mai siguri, căci legile și dreptățile nu mai atârnav de vârful sabiei ca pe vremea stăpânirii turcului. Dar, totuși se mai arătau făcători de rele ce ațineau calea bieților drumeți, căci, pe unele locuri, țara era pustie (...). De drumuri bătute – nici pomină, numai ici, colo, câte un drumeag plin de hârtopi și mâncat de ploi, iar, cale de câteva poște, întâlneai doar vreun bordei săpat în pământ”. În textul scris

¹ El însuși a fost parte a Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană.

² Apud Ștefan Purici, *Mișcarea națională românească între anii 1775–1861*. Cuvânt-înainte de Mihai Iacobescu, Suceava, Liga Tineretului român din Bucovina – Editura „Hurmuzachi”, 1998, p. 39.

de Ion Grămadă, bazat pe scrierile lui R. F. Kaindl despre Bucovina, găsim următoarea afirmație: „Moldovenii se împăcară îndată cu stăpânirea cea nouă, deși nu puteau pricepe cum de au venit sub cârma împărăției austriece, căci nici învălmășeală de oști n-au văzut, nici sânge să curgă ori pârjol să se plimbe, ca alte dăți, pustiitor prin țară”³. Realitatea istorică dovedită pe bază de izvoare istorice arată rezistența populației locale, din diferite stări sociale, față de ocupația austriacă, dar și atitudinea impunitivă a sultanului, care și-a lăsat imperiul la mâna funcționarilor corupți și a voinței puterilor imperiale vecine. De aceea, un număr însemnat de locuitori ai Bucovinei, din rândurile boierilor, călugărilor, preoților și locuitorilor satelor au părăsit provincia, nu numai la instaurarea stăpânirii austriece, ci și după aceea. Este bine cunoscut cazul preotului Andrei din Udești, care împreună cu o parte a obștii sale au trecut în Moldova. Pentru a preveni astfel de situații și a-și întări stăpânirea în provincie, austrieccii au luat măsuri de creștere demografică, specifice politicii populaționiste pe care au practicat-o, evident cu gândul la finanțe și la resursele economice ce aveau să fie strânse din această provincie. Cu cât statul avea mai mulți locuitori, cu atât mai numeroși erau birnicii sau plătitorii de taxe⁴. În același timp, noii veniți în provincie, cu binevoirea stăpânirii, aveau să fie și cei mai devotați noii ordini instituite, fiind aliați fideli în răspândirea miturilor fondatoare ale noii ordini din provincie. Pentru aceștia, ordinea socială anterioară și trecutul moldav al provinciei devenea cel puțin incomod și demn de a fi uitat sau pus în umbră de „noile realități”, mult benefice unora. De aceea, noii locuitori ai provinciei, sprijiniți direct și indirect de austriecci, prin diverse facilități, obțin un status social superior multora dintre autohtoni, dacă nu unul reglementat, cel puțin unul asumat și exprimat în viața de zi cu zi.

Pentru că autoritățile imperiale aveau nevoie să cultive în rândurile noilor supuși ideea de perenitate a stăpânirii lor, au organizat procesiunea jurământului de fidelitate. Aveau să-l depună locuitorii noii provincii a Austriei în Cernăuți și în toate celelalte localități, după un scenariu bine pus la punct. De altfel, în epocă, în cazul și al altor imperii sau regate exista practica jurământului pentru supușii nou aduși sub sceptrul unui monarh. Hotărârea privitoare la depunerea jurământului a fost luată prin rezoluția împărătesei Maria Tereza, care arăta că jurământul urma să fie depus în fața autorității militare „și nu înaintea celor civile, cum se făcuse în Galiția”⁵, de către toți locuitorii, nu numai de către nobili și cler – așa cum se propusese inițial. Viena cerea ca „lăcuiitorii aceștii Bucovine deștrict, atât parte bisericească și mirenească, cum și toată obștea, prin ivală să facă supuneri și jurământ ca să adeverească ai noștri credincioși, supuși podani”⁶. Înaintea festivității de la Cernăuți, imperialii au trimis prin localitățile din noua „achiziție” ofițeri care, împreună cu mai marii acelor așezări (mazili, judecători, vornici ș.a.)

³ Ion Grămadă, *Cartea sângelui*, [Suceava], Grupul Editorial „Crai Nou”, „Mușatinii”, „Bucovina viitoare”, f.a., p. 195.

⁴ Mihai-Ștefan Ceaușu, *Bucovina Habsburgică – de la anexare la Congresul de la Viena. Iosefinism și postiosefinism (1774–1815)*, Iași, Fundația Academică „A.D. Xenopol”, 1998, p. 67.

⁵ *Ibidem*, pp. 70–71.

⁶ *Ibidem*.

să-i adune pe toți locuitorii pentru a depune jurământul, pe copia acestuia trimisă din vreme. În afara celor ce semnau în numele locuitorilor din acea așezare, urmau să fie desemnați, în sate, câte doi fruntași care, împreună cu vornicul, să fie la Cernăuți, în 29 septembrie (st. v.). Evreii aveau să depună jurământul în fața unui ofițer austriac. Monahii și monahiile aveau să jure în fața egumenilor mănăstirilor, iar egumenul și trei călugări urmau să aducă o copie semnată a jurământului. În cazul mănăstirilor de maici se trimitea la Cernăuți vechilul respectivei mănăstiri. Preoții depuneau jurământul în fața protopopilor și a doi preoți aleși de fiecare protopopiat. Membrii stărilor privilegiate, în frunte cu episcopul, trebuiau să fie prezenți cu toții la Cernăuți, în 29 septembrie 1777 (st. v.).

În vremea aceea – preluăm și noi informațiile vehiculate în epocă – Cernăuțiul era „mai mult un sat decât un oraș”, de aceea, negăsindu-se un loc potrivit măsurii unui număr mare de oameni, s-a ales un loc aflat înainte legatului împărătesc, care s-a nisipit pe o suprafață de 18×36 de stânjani. Apoi, în fața locuinței guvernatorului a fost ridicat un arc de triumf de șase metri lungime și tot atâta de lat, susținut de patru stâlpi dorici. „Deasupra arcului se afla un balcon, împodobit cu vase cu pajure împărătești. În dreapta și în stânga arcului de triumf, s-au ridicat două piramide de câte cinci stânjani înălțime, pe vârful cărora stăteau chipuri de vulturi, cu aripile gata de zbor. În firidele celor patru stâlpi dorici se aflau statuile *Dreptății* și *Bunății*, care arătau cu degetul numele împăratului Iosif al II-lea și al maicii sale, Maria Tereza, ale căror chipuri, înconjurate de nouri, erau zgrăvite deasupra statuiilor. *Dreptatea* era închipuită pe înțelesul moldovenilor, ca o mamă care ocrotește pe un copil moldovean. În alte două colțuri ale pieței menite pentru serbare, se ridica un portal de 8 stânjani lățime și 3 în înălțime, constând dintr-o poartă mai largă și din patru arcade mai mici”⁷. Pregătiri speciale s-au făcut atât pentru invitații din „înalta societate” și înalții funcționari ai provinciei, cât și pentru oamenii de rând. Pentru o bună impresie și ca o promisiune a bunăstării ce va să fie au fost fripți mai mulți boi și au fost aduse sute de litri de vin etc. Au venit invitați de la Liov, Stanislau, din Czartkow, Horodenka etc. De asemenea, erau boieri, preoți, negustori, funcționari mai înalți sau mai mărunți, episcopul Dositei Herescu, arhimandriții Iosif, Calistrat și Vartolomei Măzăreanu. Au fost prezenți 23 de boieri din „Cordun” și doi din Moldova, 88 de mazili din teritoriul ocupat, zece din Moldova, 109 ruțași, 142 de șleahțici și nouă membri ai clerului înalt. Numărul oaspeților de seamă a trecut de 800. Alături de aceștia au fost: un detașament de husari, trupe de infanterie, artilerie și cavalerie, precum și un detașament de pompieri. Toate aceste trupe aveau rolul de a participa la ceremonial sau de a fi o importantă forță de descurajare a protestelor și de asigurare a protecției populației în caz de pericol. Totul trebuia să inspire încredere, grandoare, să ilustreze măreția noii puteri ce stăpânea aceste ținuturi, forța militară a Austriei și speranța unei bune guvernări și protecții pentru noii supuși. Însă, dincolo de imaginea fastuoasă păstrată până azi, trebuie să spunem că mulți dintre membri de seamă ai autohtonilor au lipsit de la eveniment.

⁷ Ion Grămadă, *op.cit.*, pp. 199–200.

În ziua de 11 octombrie (st. n.) 1777, pe la „ceasurele opt și jumătate”, a depus jurământul mazilul Calmuțchi, în locuința guvernatorului, în fața boierilor și a magnaților străini. Acesta a fost numit „crainic”. Așa cum scria I. Grămadă, acesta a ieșit pe uliță, având pe cap „un coif împodobit cu pănaș fâlfâitor” și „era îmbrăcat în zale strălucitoare, împodobite cu cordele de tafet; în stânga ținea scutul, pe care era zugrăvită pajura împărătească cu două capete, iar în dreapta - toiagul de crainic”⁸. Înaintea sa era un era un toboșar călare, în spatele său erau doi moldoveni, „maestri de ceremonii”, șase gorniști, un „vagmaistru”⁹ și doisprezece husari, care purtau arme scumpe, ce călăreau pe „cai de soi”. Aceasta anunța, în sunetul goanelor și al bățăilor de tobă, că a doua zi urma să aibă loc depunerea jurământului țării: „Se dă de știre fiecărui locuitor din ținutul Bucovinei că, binevoind Măriile Lor împărătești și crăiești, prea buna și milostiva maică a noastră Maria Teresia și prea luminatul Împărat și Domn Iosif al II-lea, să ne ia în prea puternica lor pază, ca supuși credincioși Lor, trebuie pentru aceasta, mâine, la orele 9 dimineața, să facem jurământ de credință și de supunere stăpânilor țării noastre. De aceea, fiecare din noi să se gândească și să se pregătească pentru jurământul cel vajnic!”¹⁰

Festivitatea din 12 octombrie 1777 (st. n.), rânduită după un tipic dinainte stabilit, sugera că așa cum era organizată acea procesiune, tot așa avea să fie și stăpânirea austriacă în noua provincie. Prin simbolistica ei, procesiunea s-a aflat tot timpul sub semnul miturilor politice. Pentru că la vremea aceea erau mulți neștiutori de carte au fost pictate („zugrăvite”) mai multe icoane. Una reprezenta un călugăr la poarta mănăstirii care-i învăța pe copii să scrie și să citească. Mai jos, în aceeași icoană, era reprezentată o învățătoare care le îndruma pe fete să brodeze – ceea ce simboliza educarea poporului prin școală. A doua icoană înfățișa lucrarea pământului, coșai în mijlocul unor holde bogate, țărani care grapă etc. Pe cea de a treia erau desenate vaci, oi și „o stână bine adăpostită”. Pe cea de patra erau reprezentate breslele: rotari, fierari și sticlari. În cel de al cincilea tablou erau marinari ce conduceau o navă; alături se afla un chervan plin cu marfă, tras de șase boi și un neguțător în prăvălia sa. Tabloul al șaselea înfățișa o gospodărie bine tocmită, cu grajd, șură etc. Tabloul al șaptelea înfățișa scene din viața boierilor. Acesta este un exemplu clar pentru ideea că mitul statului se definește „ca emoție transformată în imagini”, „o obiectivare a vieții sociale a omului, nu a experienței individuale”. Pentru că mitul, scria E. Cassierer, are o mare putere de influențare, „precum politica și religia”, este menit a-i „face pe oameni să creadă, pentru a-i supune”¹¹. Avem aici un „exemplu de manual”, prin care se dovedește că ideologiile politice (în cazul acesta, cele imperiale austriece) sunt profund penetrate de mituri. În același timp, pentru că mitul a fost din totdeauna un rezultat al unei

⁸ *Ibidem*, p. 203.

⁹ *Vagmaistru*, cuvânt scris fonetic pentru termenul german *Wachtmeister*, s.m., care înseamnă *sergent*, aici conducătorul militar al celor 12 husari.

¹⁰ Ion Grămadă, *op. cit.*, p. 203.

¹¹ Ernst Cassierer, *Mitul statului*, traducere din limba engleză de Mihaela Sadovschi. Cuvânt-înainte la ediția română de Ovidiu Trăsnea, Iași, Institutul European, 2001, p. 344.

activității inconștiente și un produs al imaginației, descoperim în tipicul jurământului de credință faptul că austriecii au folosit abil două dimensiuni contradictorii ale gândirii, pe cea de „Homo magus” și cea de „Homo faber”. Împăratul, care era simbol al unității și întruchipa o sumă de aspirații ale supușilor, se afla în centrul acestei mitologii. El era slujit de trei armate: una în genunchi, care se ruga, adică preoțimea; a doua care slujea – birocrații și cea de a treia, care lupta pentru a apăra patria (Heimatland) – militarii.

La fiecare mit politic furnizat supușilor din provincie (dar și celor din imperiu), imediat sau poate mai târziu, a fost creat un altul contrar, cu un impact, cel puțin, similar. Astfel, se povestește, că în noaptea de 12 octombrie 1777, chipul lui Ștefan cel Mare de la Putna s-a schimbat de întristare și marele clopot „Buga” a început a bate, „căci nefirească a fost acea alipire a Bucovinei la împărăția Austriei”¹². Mitul acesta a fost invocat la marile manifestări naționale ale românilor din 1871 și 1904 și în presa românească din provincie, mai ales după 1890. Revenind la jurământul de credință din 1777, I. Grămadă aprecia că bucovinenii și străinii s-au veselit la manifestările prilejuite de depunerea jurământului de credință, acesta fiind, de fapt, „un uriaș praznic la mormântul țării”, care a costat 20 312 coroane și 20 de bani¹³. În sine, afirmația lui Grămadă a reprezentat un alt mit politic folosit în mișcarea națională românească din provincie.

Depunerea jurământului de credință față de împărat și Austria a avut loc cu mulți ani înainte de Revoluția franceză. Ideile revoluției au cuprins apoi întreaga Europă, mai ales în timpul imperiului condus de Napoleon I. Răspândirea ideilor revoluționare și afirmarea conștiinței naționale au dus la afirmarea unei noi filosofii politice și identitare, ce avea nevoie de noi mituri. În acest context, cultivarea limbii naționale, căutarea rădăcinilor, aflarea trecutului de glorie al strămoșilor, culegerea folclorului, transformarea arheologiei în știință etc. sunt doar câteva dintre coordonatele mișcării culturale care a dus la afirmarea unor noi elite, celei naționale, care prin activitatea lor au creat noi mituri politice. Acestea aveau să fie „factorii centrifugi” (Oskar Jaszi) ce au pregătit trecerea de la imperiile multinaționale, la statul național. Dar, pentru a se putea afirma în noua realitate socio-politică creată de austrieci în Bucovina, elitele acestei provincii au avut nevoie de un timp de adaptare, de asimilare a noilor reguli, de învățare a limbii germane și de valorificare a oportunităților oferite de statutul de națiune politică al românilor¹⁴.

În scrierile de început ale perioadei austriece, mai ales ale funcționarilor din noua administrație, românii, ucrainenii și evreii sunt definiți prin epitete denigratoare, care evidențiau starea lor de „înapoiere” culturală, economică și socială – teme preluate și prezente în discursuri depreciative, mai ales către

¹² Ion Grămadă, *op. cit.*, pp. 209–210.

¹³ Mihai Ștefan-Ceașu, *op.cit.*, p. 72, afirmă că generalului Splény i-a fost acordată suma de 10 156 de florini pentru festivitățile prilejuite de depunerea jurământului, din care 400–500 de florini trebuiau să fie aruncați mulțimii.

¹⁴ Mihai-Ștefan Ceașu, Ion Lihaciu, *Autonomia Bucovinei (1848–1861): studii și documente*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2021, p. 16.

sfârșitul secolului al XIX-lea până în anul 1918, unele persistând în mentalul colectiv chiar și până azi. Manifestările depreciative au devenit arme de luptă politică în societatea atât de fragmentată a Imperiului Austro-Ungar și, desigur, în cea din Bucovina. Nu au fost economisite niciunele dintre epitetele depreciative. În același timp, afluxul masiv de nou-veniți după anii 1880, așa cum demonstra Radu Grigorovici, a determinat, de la un deceniu la altul, și o dispută acerbă pe teme precum: dreptul istoric vs. dreptul dat de numărul membrilor comunității etnice, forța economică și socială a diferitelor elemente etnice din provincie vs. accesul la exercitarea forței și accesul la pârgghiile puterii, favorizarea unor elemente etnice și defavorizarea altora etc., după principii formulate de Niccolo Machiavelli în lucrarea *Il Principe*¹⁵.

În textul indicat mai sus, ca și în multe altele, descoperim unul dintre miturile politice mereu prezente în gândirea politică și publică din Bucovina, acela că românii ar „săruta cu bucurie sceptrul plin de dreptate al Casei de Habsburg”. Sigur, scrierile din epocă, nu puține la număr, infirmă această situație. Partea activă a societății din nord-vestul Moldovei a primit cu răceală această nouă stăpânire. De aceea, mulți dintre stăpânii de moșii în teritoriul ocupat de austrieci au ales să se stabilească la sud de „Cordun”. Mai târziu, a avut loc un lung proces de compensare și de reglementare a situației juridice a moșiilor lăsate de boierii moldoveni pe teritoriul care a fost numit, la un moment dat, „Bucovina”.

Mitul, în substanța sa, nu este doar un produs intelectual, ci și expresia simbolică a unor emoții umane profunde, privitoare la viața comunităților sau la experiența socială a acestora¹⁶. Răspândirea miturilor s-a făcut constant pe parcursul celor 144 de ani de stăpânire austriacă (și a rezistat până în zilele noastre) prin vectori penetranți, cum ar fi modernizarea economică, socială și politică a provinciei. Între aceștia sunt de menționat: școala, biserica, administrația provincială, presa, armata etc. Cunoscând atitudinea potrivnică a băștinașilor față de încorporarea nord-vestului Moldovei în imperiu și pentru că erau presate de numeroasele petiții adresate Curții de la Viena, autoritățile au procedat cu abilitate, respectând la început, cel puțin formal, *statu-quo*-ul din provincie: au păstrat în parte organizarea bisericii și ritualurile specifice acesteia, au antrenat localnici în administrarea provinciei, au luat măsuri de răspândire a unei imagini pozitive a împăratului și a Austriei ca ocrotitoare a popoarelor supuse etc. Acestea sunt temeiurile austriecismului manifestat în provincie până la Primul Război Mondial. Pentru întărirea imaginii „bunului împărat” a fost creată o adevărată „mașinărie” de promovare prin ziare și reviste, cărți publicate la Viena și la Cernăuți, cărți poștale, afișe etc., fapt care i-a făcut pe supușii bucovineni să așeze, în „cas[a] cea mare” a locuințelor țărănești, lângă icoana lui Iisus, portretul împăratului și pe cel al soției sale, împărăteasa Elisabeta. În aceeași ordine de idei, se înscriu vizitele imperiale

¹⁵ Radu Grigorovici, „Studiu critic al recensământului austriac din 1880 cu privire la populația Bucovinei. I. Manipularea ulterioară a datelor”, în „Analele Bucovinei”, anul I, nr. 2, 1994, p. 356; Ștefan Purici, „Colonizări și imigrări în Bucovina între anii 1775–1848”, în „Analele Bucovinei”, anul II, nr. 2, 1995, pp. 355–370.

¹⁶ Ernst Cassierer, *op cit*, p. 344.

în Bucovina, efectuate în cei 144 de ani de stăpânire austriacă. Aproape toți împărații Austriei au efectuat vizite în Bucovina, ultima dintre acestea fiind cea a lui Carol I, din timpul Primului Războiului Mondial. Dintre toți, figura mitică, ce se suprapune până la identificare cu însăși stăpânirea austriacă și beneficiile ei, este cea a împăratului Franz Joseph. Acesta a vizitat Bucovina de trei ori.

Contextul primei vizite efectuate de împăratul Franz Joseph în Bucovina este unul deosebit, fiind determinat de efectele revoluției europene de afirmare națională, care a pus Imperiul Habsburgic într-o situație foarte dificilă. După înfrângerea revoluției din Viena, Praga, teritoriile italiene stăpânite de austrieci, Ungaria, Transilvania și Bucovina – folosindu-se, în multe cazuri, forța armatei și sprijinul Rusiei Țariste – imperialii au anulat câștigurile revoluționare și au instaurat regimul neoabsolutist, ai cărui artizani au fost Felix Schwarzenberg și Alexander von Bach. În mintea locuitorilor provinciei Bucovina, formal desprinsă de Galiția, erau încă proaspete amintirile privitoare la înăbușirea răzmeriței țărănești de la Dornești, de către soldații Regimentului 41 Infanterie din Cernăuți¹⁷. Țăranii rădăuțeni s-au răscolat în septembrie 1849 și unii dintre conducătorii răscolăților au fost spânzurați pe toloaca de lângă Rădăuți. În timpul acestor evenimente a fost formulată revendicarea revenirii Bucovinei la Moldova, iar jalba coloniștilor germani din 11/24 iunie 1848, de la Frătăuții Vechi, arăta Parlamentului vienez că „dorința celei mai mari părți a românilor este să restaureze starea care fusese aici înainte de anexare”¹⁸. În luna august 1848, pe fundalul frământărilor ce cuprinseseră imperiul, o delegație comună a românilor din Moldova, Muntenia, Transilvania, Banat și Bucovina au prezentat împăratului un proiect de constituire a statului național România. Se avea în vedere înlăturarea suzeranității Imperiului Otoman și a protectoratului Rusiei Țariste și unirea tuturor teritoriilor locuite de români sub ocrotirea Austriei¹⁹. Eforturile acestea, împreună cu încercarea de a primi sprijinul marilor puteri, au luat sfârșit prin refuzul imperialilor din 10 februarie 1849. Deși cererile au fost reluate de mai multe ori, în lunile următoare ale anului 1849, refuzul a fost unul ferm, invocându-se faptul că proiectul de unire a tuturor românilor sub sceptrul Habsburgilor ar pune în discuție frontierele unor state din componența imperiului²⁰. Casa Hurmuzăcheștilor de la Cernauca a fost locul de reunire a revoluționarilor români „aruncați de valurile și catastrofele anilor 1848–1849”²¹. Pe aici au trecut multe dintre delegațiile conduse de Andrei Șaguna, cele din satele grănicerești, din Nasăud, Cojocna, Turda, Solnoc

¹⁷ Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1774–1862), București, Editura Academiei Române, 1993, p. 380.

¹⁸ Apud, Mihai Iacobescu, „Revoluția de la 1848–1849 în Bucovina”, în „Analele Bucovinei”, anul IX, nr. 2, 2002, p. 420.

¹⁹ *Idem*, *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1774–1862), pp. 410–415.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*, p. 416.

și Chioar, în drum spre Viena, Olmütz și Kremsier. Aici s-au refugiat mulți dintre revoluționarii urmăriți în Transilvania.

În anul 1851, situația din imperiu era una tensionată, fapt determinat de impactul măsurilor de anulare a cuceririlor revoluționare. Prin decrete imperiale, puterile miniștrilor sporeau și ministrii deveneau responsabili doar față de împărat. În același timp, măsurile excepționale rămăneau în vigoare, iar impozitele creșteau în mod semnificativ. Starea de asediu instituită pentru reprimarea revoluției a fost menținută²². Această politică avea să-și afle falimentul prin pierderea bătăliilor cu francezii și italienii, la sfârșitul perioadei neoabsolutiste.

Izbucnirea și desfășurarea Războiului Crimeii a oferit Austriei șansa proiectării forței ei la sud și est de Carpați, prin transformarea condominiului ruso-otoman, ca urmare a retragerii trupelor ruse din Principate (anunțul de retragere a trupelor ruse a fost făcut în 19/31 iulie în Țara Românească), în unul austro-otoman. Ordinul de ocupare a Țării Românești a fost dat de Johann B. A. Coronini în 7/19 august, dar trupele austriece au intrat efectiv în Muntenia în luna septembrie 1854. După retragerea otomanilor, corpul de ocupație austriac de 40 000 de soldați a fost menținut. Aceasta demonstra faptul că Austria manifesta evidente tendințe expansioniste și viza întinderea sa până la gurile Dunării.

Împăratul Franz Joseph a efectuat o primă vizită în Bucovina începând din 21 octombrie 1851, orele 8 seara. A sosit în capitala Bucovinei însoțit de „adiutantele său, contele Grünne, locotenentele Galiției, contele Goluchowski, generalul comandant al Galiției, principele de Schwarzenberg și mai mulți generali și oficiali de ștab, și se coborî în casa generalului de aici, baron de Ulrich Stahl, unde-l primiră episcopii Eugeniu Hacman și Andrei Șaguna, împreună cu clerul mai primar și cu corporațiunile târgului”²³. Pe drumul de la Coțmani până la Cernăuți, mulțime de popor îmbrăcată în straie de sărbătoare și luminând feeric drumul l-a întâmpinat pe împărat în strigăte de „Vivat!”. La puntea Prutului, împăratul era întâmpinat de un frumos arc de triumf, împodobit cu devize simbolice. Oficiul de primire l-a făcut guvernatorul civil și militar al Transilvaniei, principele K. de Schwarzenberg. Întreaga suită s-a deplasat spre Biserica „Sf. Parascheva”, în frunte aflându-se două fete călare, îmbrăcate în haine albe. Un alt arc de triumf era în fața bisericii, unde suita oficială, în frunte cu împăratul, a fost întâmpinată de mulțime de popor, tinerimea studiosă și învățători. Sosiseră pentru întâmpinarea lui Franz Joseph și ministrii moldoveni Șuțu și Cantacuzino, ca trimiși ai domnitorului Moldovei, alături de generalisimul trupelor moldovene G. Balș²⁴.

Vizita împăratului în Bucovina avea multiple valențe. Ea se înscria în preocuparea de a vizita provinciile imperiului pentru consolidarea autorității imperiale și, în acest context, reafirmarea apartenenței Bucovinei la imperiu, calmarea tensiunilor sociale provocate de reprimarea revoluției și preocuparea pentru atenuarea dorinței de autonomie a bucovinenilor. E notoriu faptul că

²² *Ibidem*, pp. 429–430.

²³ Apud Liviu Papuc, „Împăratul Franz Joseph la Rădăuți”, în „Crai Nou”, 25 august 2022, p. 1.

²⁴ *Ibidem*.

ideologia conservatoare a principelui Felix zu Schwarzenberg, pe atunci prim-ministru al Imperiului Habsburgic, a fost adoptată de împărat ca o cale de a înlătura urmările revoluției. Din decembrie 1851, Ducatul Bucovinei avea doar o autonomie formală, deoarece prevederile din Constituția din martie 1849 au fost anulate în timpul guvernării lui Felix zu Schwarzenberg²⁵. Ca urmare, desprinderea Bucovinei de Galiția a fost amânată timp de zece ani²⁶.

În programul zilei de 22 octombrie 1851, împăratul a asistat la exercițiile militare programate după „metodul nou”, a vizitat cazarma militară și cele două spitale din Cernăuți. Apoi, mai marii orașului și Bucovinei, amployați și invitați, împreună cu episcopii Andrei Șaguna și Eugeniu Hacman, au luat masa împreună cu împăratul, la orele patru p.m. La orele opt seara, în „Casa Pușcașilor”, împăratul a făcut prima „pușcătură”, apoi invitații au fost poftiți în interior, unde „virtuosul [...] și faimosul clavirist D. Carol de Miculi²⁷” a susținut un concert cu „arii românești naționale” – fapt deosebit de apreciat de înalții oaspeți. La fel de mult i-au plăcut lui Franz Joseph și jocurile naționale ce s-au desfășurat pe un platou frumos iluminat, aflat lângă „Casa Pușcașilor”.

În 23 octombrie 1851, la orele cinci și jumătate, împăratul a plecat spre Rădăuți, pentru a „lua în privire hergheliile” și pentru a vâna „în codrii megieșiți” vreme de trei zile²⁸. Era însoțit de cei doi principii Schwarzenberg²⁹, adjutantul

²⁵ Felix Schwarzenberg a fost prim-ministru al Austriei, între 21 noiembrie 1848 – 5 aprilie 1852, timp în care a avut o relație foarte apropiată cu împăratul, fiindu-i principalul sfătuitor în politica internă și externă. Moartea fulgerătoare a acestuia a fost puternic resimțită de Franz Joseph. Într-o epistolă adresată mamei sale, împăratul scria: „O încercare teribilă m-a lovit, ne-a lovit pe noi toți. Este imposibil de închipuit o pierdere mai mare și mai greu de înlocuit decât aceea pe care am suferit-o ieri atât de brutal. Omul care, de la începutul domniei mele, mi-a stat alături cu o fidelitate mai presus de orice și un atașament orb, cu o determinare de fier și o energie de nezdruccinat, a murit, și unul ca el nu va mai fi vreodată. Încă nu pot concepe că s-a întâmplat așa ceva și trebuie să mă stăpânesc ca să nu-mi pierd șirul, să privesc cu curaj un viitor dificil și să păstrez cu fermitate principiul care nu trebuie să coboare în mormânt împreună cu acest mare om”. Apud Ion-Paul Beld, *Franz Joseph*, traducere din limba franceză de Smaranda Bedrosian, București, Editura Trei, 2002, p. 149. Cel pe care îl regreta împăratul a avut un rol esențial în politica internă și externă a imperiului. Împreună cu împăratul Franz Joseph, a sacrificat „hegemonia în Germania autocrației din Austria” – cum scria Eugen Bagger în *Francis Joseph, Emperor of Austria – King of Hungary*, New York – London, The Knickerbocker Press, 1927, p. 426.

²⁶ Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, ediție și studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, București, Editura Humanitas, 1991, pp.106–108.

²⁷ Carol Miculi (Pstikyan) (1821–1897), compozitor de origine armeană și moldovenească din Bucovina, elev al lui Frédéric Chopin și Napoléon-Henri Reber, a fost mare culegător de folclor din munții Bucovinei, folclor pe care l-a prelucrat și folosit în compozițiile sale. Între alții, l-a îndrumat pe Ciprian Porumbescu, atunci când acesta a făcut primii pași în muzică, atunci când Iraclie Porumbescu era preot la Șipote. Vezi: Emil Satco, Alis Niculică, *Enciclopedia Bucovinei. Personalități, localități, societăți, presă, instituții*, vol. II (G–O), Suceava, Editura „Karl A. Romstorfer”, 2018; Iuliana Luceac, „The famous pianist Carol Miculi”, în „Journal of History and Philosophy” (ediție online, accesată în 01.06.2025).

²⁸ Liviu Papuc, *op. cit.*, p. 1.

²⁹ Alături de prim-ministrul Felix Schwarzenberg se afla și Karl Borromäus Schwarzenberg – în acel timp, guvernator al Transilvaniei –, care era nepotul de frate al prim-ministrului austriac. Acesta a rămas în istorie prin reformele pe care le-a inițiat în Transilvania și prin apropierea de Andrei Șaguna.

Grüne, inspectorul general al hergheliilor erariale – Hardegg, contele Goluchowski, șeful provizoriu al Bucovinei – baronul Henniger, alți oficiali. Inițial, se preconizase sosirea la Rădăuți pe la mijlocul zilei. Împăratul a întâlnit un popor numeros adunat pe drumul de la Cernăuți la Rădăuți, care-și manifesta entuziast bucuria de a-l întâlni pe suveran cu urări de „Vivat!” și „Să trăiască tatăl nostru, să trăiască împăratul!”. Sosirea la Rădăuți a fost la orele nouă. La intrarea în „micul orașel” era așezat un arc de triumf. Reținem că, la trecerea înaltului oaspete, rădăuțenii erau așezați în genunchi. Impresionat de simpatia manifestată de supuși, „cu un aer amical și vesel” împăratul le-a făcut semn să se ridice. Atmosfera era neverosimil de idilică, de utopică. Solidaritatea dintre Casa de Habsburg și bucovinenii este descrisă de corespondentul „Gazetei Transilvanei”, care consemnează că „mai nu era față pe care să nu fi văzut lacrimi de bucurie, stoarse din adâncul inimii”. Franz Joseph a coborât din „careta” sa în apropierea Bisericii „Sf. Nicolae” și, de aici, preț de aproximativ un sfert de oră s-a deplasat spre locuința unde a fost găzduit, și anume în casa contelui Grüne, comandantul hergheliei. După ce a primit omagiile oficialităților locale, împăratul s-a deplasat, însoțit de 60 de călăreți români³⁰, pentru a vizita hergheliile din zonă. La orele trei și jumătate, împăratul s-a întors și a primit cererile țăranilor de desființare a iobăgiei și de desprindere a Bucovinei de Galiția. Este, probabil, momentul în care delegațiile celor două comunități din Rădăuți – cea română și cea germană – au susținut în fața împăratului aceste cereri. Delegațiile au fost conduse de primarii Vasile Ilasciu și Wenzel Hoffmann³¹. Împăratul a prânzit la orele patru p.m. într-o atmosferă de sărbătoare și veselie, subliniată de hainele de sărbătoare ale participanților, strălucirile ghirlandelor, strigătele nenumărate de „Să trăiască împăratul!”, „Vivat!” și „Doamne, ține pre împăratul!”; înaltul oaspete a privit jocurile naționale ale românilor, la care participau 200 de flăcăi și fete. Apoi au jucat ungerii din împrejurimile Rădăuțului, ale căror dansuri au fost însoțite de strigăte de „Éljen” și, în final, lipovenii au cântat „o arie națională”. Reporterul „Gazetei Transilvania”, recte Iraclie Porumbescu, amintește în relatarea sa că lăutarii suceveni au interpretat instrumental și vocal alte piese cunoscute în epocă. În final au cântat „Astăzi, cu bucurie” și au primit răsplata de 50 de florini austrieci de la împărat.

În dimineața următoare, la orele șase, împăratul a pornit la vânatoare în „Carpații megieșiți”, cum scria Iraclie Porumbescu. La intrarea în codru a fost construit un frumos arc de triumf, împodobit cu coarne de cerb, alături de desenul zeiței Diana și devize simbolice adecvate momentului. Pușcașii erau aliniați de o parte și de alta drumului, împodobiți cu „alăute”³² de tisă și iederă, fiecare ținând

³⁰ Notează reporterul că aceștia aveau „cușme țurcănești și împodobiți cu șarpini împletite din păpușoi și spice de grâu, săcară și flori”.

³¹ Gheorghe Schipor, *Rădăuți, scurtă privire istorică*. Studiu documentar, Suceava, Cygnus, 2010, p. 61.

³² În text: *alăută*, regionalism pentru *lăută*, care era un instrument muzical cu coarde, cu gâtul încovoiat și cu cutia de rezonanță foarte bombată, asemănător cu cobza. Vezi: Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Viorica Zăstroiu, *Noul dicționar universal al Limbii Române*, ediția a doua/tranșa a doua, București - Chișinău, Editura Litera Internațional, 2007, p. 718.

alătura câte o pereche de câini de vânatoare. Între cei ce asigurau împăratului suportul pentru o vânatoare reușită, scria Iraclie Porumbescu, „se vedeau și mai mulți moși bătrâni cu barbe și plete albe, carii însă și astăzi duc ursul în spate din adâncimile codrului cu acea ușurătate cu care-l duceau înainte și de 40 de ani”³³. La vânătoria „împărătească”, încununată de succes, au participat membri ai suitei împăratului, boieri bucovineni și frații Goian. Ultima zi de vânătoare a fost în codrii Vicovelor.

În timpul celei din urmă etape a Războiului Crimeii, împăratul Franz Joseph, vine pentru a doua oară în Bucovina. Era preocupat mai mult de situația de pe teren a trupelor sale și, nu lipsit de importanță, preocupat de vânătoria pe care dorea să o facă în codrii Horodnicului. Având în vedere raportul de forțe din estul Europei și tendințele politicii externe ale Austriei, presupunem că mult mai important pentru „Kaiser” era optimizarea efectelor prezenței austriecilor în Principate. Istoricii consemnează pericolul pe care îl reprezenta, în 1854–1855, dorința Austriei de interveni în Basarabia, Ucraina de Vest și în partea rusă a Poloniei³⁴.

După ce a trecut la sfârșitul lui iunie prin Lemberg și Cernăuți, în ziua de duminică, 1 iulie 1855, se afla în Rădăuți, unde a rămas, după scrierile lui Iraclie Porumbescu, „până a doua zi dimineața”³⁵. Împăratul austriac era însoțit de înalți ofițeri ai imperiului: arhiducele Friedrich Albrecht Rudolf de Austria³⁶, care a fost inspector general al armatei timp de 38 de ani și ulterior feldmareșal al imperiului și baronul Heinrich von Hess³⁷ – un apropiat al principelui Schwarzenberg, ulterior feldmareșal, numit în 1854 în fruntea armatei austriece, în condițiile intervenției Austriei în Războiul Crimeii. De asemenea, în suită se aflau: contele Schlick³⁸, contele Coronini³⁹, ofițer de carieră, care a obținut în final de gradul de feldmareșal

³³ Liviu Papuc, *op. cit.*, p. 1.

³⁴ Paul Kennedy, *Ascensiunea și decăderea marilor puteri: transformări economice și conflicte militare din 1500 până în 2000*, traducere de Laurențiu Ursu, Teodora Moldovanu, Lucia Dos, Ramona Lupu, Postfață de Andrei Miroiu, Iași, Editura Polirom, 2011, p. 170.

³⁵ Iraclie Porumbescu, *Scrieri*, ediție îngrijită și prefațată de Liviu Papuc, Iași, Editura Timpul, 2022, p. 33.

³⁶ Arhiducele Albrecht Friedrich Rudolf Dominik de Austria, Duce de Teschen (1817–1895), membru al Casei de Habsburg, a fost general imperial și feldmareșal din 1888.

³⁷ Heinrich von Hess (1788–1870), s-a distins ca locotenent în bătăliile de la Aspern și Wagram. Apreciat pentru calitățile de ofițer în armata austriacă, a intrat în cartierul general al prințului Schwarzenberg și a fost, o vreme, comisar în Piemont și secund al comandantului militar din Piemont. După ce Radetzky a fost numit comandant în Italia, a devenit cunoscut pentru o nouă manevră de luptă a infanteriei, cavaleriei și artileriei. A devenit general de brigadă în anul 1834, șef de stat major în 1840 și comandat al Regimentului de Infanterie 49 din Austria. A fost ridicat la rangul de feldmareșal în 1843. După Revoluția din 1848, a revenit alături de Radetzky. În 1850, a fost numit șef al statului major al întregii armate austriece din Italia. După luptele de la Mangenta și Solferino, din Italia, a fost revocat. Din 1861 a devenit membru al parlamentului din Viena. (https://fr.wikipedia.org/wiki/Heinrich_von_Hess, 01.06.2025).

³⁸ Franz Schlik (1789–1862), conte și general austriac. A fost apreciat în epocă drept unul dintre cei mai de succes generali, mai ales în urma intervențiilor sale în revoluția maghiară din 1848–1849 (https://ro.wikipedia.org/wiki/Franz_Schlik; 01.06.2025).

³⁹ Johann Baptist Coronini (1794–1888), general, comandant al trupelor de ocupație din Principate (1854–1856). Vezi: *Istoria românilor*, vol. VII, tomul 1, *Constituirea României moderne, 1821–1878*, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 937.

și care conducea trupele care ocupaseră Principatele în 1854, contele Paar, comandantul trupelor austriece din Moldova (în Țara Românească trupele austriece erau conduse de Alemann – n.n.)⁴⁰, adjutantul general, contele Grüne, contele Goluchowski și baronul Franz von Schmück, conducătorul Bucovinei. În Cernăuți, la sosirea împăratului era și domnitorul A. G. Ghica al Moldovei.

În anul 1855, în „Österreichische Zeitung” se afirma că avea să curgă „multă apă pe Dunăre în jos” până când austriecii urmau să părăsească Principatele. În același timp, „Frankfurter Postzeitung” afirma că Austria apăra la Dunărea de Jos interesele Germaniei⁴¹. De altfel, trupele austriece s-au retras din Principate abia în martie 1857, conform Tratatului de pace de la Paris. Privitor la o posibilă anexare a Principatelor, istoricul austriac Erich Zöllner scria, într-o vreme când nu se folosea principiul „political correctness”: „Austria însă tot nu reușise să dobândească încrederea Apusului, așa cum s-a dovedit deosebit de clar cu prilejul tratativelor de pace de la Paris, care au pus capăt Războiului Crimeii. O anumită importanță a avut prevederea ca Rusia să cedeze sudul Basarabiei nou întemeiatului Principat (de la 1881 regat) România, dependent teoretic de Poartă, Rusia pierzând astfel partea ei de la Dunărea de Jos; tratatul de pace a garantat și libera navigație pe Dunăre. Poate că ar fi fost posibil pentru Austria să dobândească Principatele dunărene, dar puterile apusene au condiționat această lărgire teritorială cu renunțarea la Veneto-Lombardia, schimb la care Viena nu s-a putut decide”, pentru că nu putea renunța la un teritoriu „foarte cultivat”, chiar dacă italienii erau ostili Austriei, „de dragul dobândirii unor teritorii săracite și supte”, care ar fi stârnit dușmănia Rusiei. În timpul ocupației austriece, cu toate măsurile necesare impuse de război, prestațiile lui Corionini și ale contelui Paar au stârnit adversități în rândurile românilor, consemnate în epocă⁴².

La Rădăuți (în corespondențele sale, Iraclie Porumbescu numește Rădăuțiul drept București, ca o traducere în română a termenului slav „radosti” – bucurie, de la care este posibil să derive numele așezării), după ce a primit omagiul tuturor stărilor și claselor „poporimii”, Franz Joseph s-a deplasat la locuința colonelului Herman, comandantul hergheliei împărătești din Bucovina. Apoi, împăratul a primit onorul gărzii militare din localitate. Reprezentanții clerului, arhimandritul mănăstiresc din localitate, reprezentanții „milițiilor” din zonă și autoritățile civile au ținut să-și prezinte omagiile lor împăratului. Însoțit de suita sa, împăratul a mers la vânătoare, de unde s-a întors la orele zece seara. Când împăratul s-a întors de la vânătoare, a fost întâmpinat de muzica militară, de un număr mare de „popor călare” și pedestru, care ilumina calea împăratului cu torțe și „fânare”⁴³, de la marginea așezării și până la locul în care era găzduit. A doua zi, la orele șase și jumătate, împăratul a participat la o revistă de trupe, formată din două

⁴⁰ <https://biblioteca-digitala.ro/reviste/Cronica-Vrancei/09-Cronica-Vrancei-IX-2011-06.pdf> (1.06.2025)

⁴¹ Dan Berindei, „Domniile de la Balta-Liman”, în *Istoria românilor*, vol. VII, tomul 1, *Constituirea României moderne, 1821–1878*, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 424.

⁴² Erich Zöllner, *Istoria Austriei de la începuturi până în prezent*, ediția a VIII-a, vol. II, traducere de Adolf Armbruster, București, Editura Enciclopedică, 1997, p. 498.

⁴³ Fănar, n. (reg.) - în cazul acesta, „felinar”.

regimente de infanterie, unul de ulani și două baterii de tunuri aflate pe câmpul dintre Rădăuți și Frătăuții Vechi. Demonstrațiile militare s-au încheiat la orele 12.00, cu un „exercițiu de foc”, scrie Iraclie Porumbescu. Numărul mare de trupe, cum nu mai „văzuseră locurile acestea” din timpurile lui Ștefan cel Mare, ne arată preocuparea împăratului pentru controlul zonei după intervenția Austriei în războiul Crimeii și ocuparea Principatelor românești Moldova și Țara Românească. După terminarea revistei militare, împăratul a mers „iarăși” la vânătoare, la Horodnic, „unde ținu prânz”⁴⁴ în „codru” – menționează corespondentul „Gazetei Transilvaniei”. Urma ca a doua zi, la prânz, împăratul să se întorcă la Cernăuți.

La mijlocul lui septembrie 1880, Franz Joseph s-a aflat în vizită în partea răsăriteană a monarhiei. Călătoria de la Stanislau spre Bucovina urma traseul căii ferate, prin Colomeea și Sniatyn. După cum consemnează documentele vremii, anul 1880 marca sfârșitul celei mai faste perioade a domniei lui Franz Joseph, ce începuse cu dualismul austro-ungar. Evenimente importante nu s-au întâmplat în monarhie sau în spațiul german⁴⁵. Cu toate acestea, istoricii consemnează că pe scena internațională se afirma „noul imperialism”, față de care Germania și Austro-Ungaria au manifestat o neutralitate binevoitoare. Franța a cucerit Tunisia, în 1881, Marea Britanie a intervenit în forță în Egipt, în 1882; în anul 1884 a început bătălia pentru Africa tropicală și în 1885 a început războiul anglo-rus pentru stăpânirea Afganistanului.

După ce a vizitat expoziția economică din localitate, în semn de prețuire față de împărat, autoritățile locale au organizat „o recepție grandioasă” la Sniatyn, pentru organizarea căreia a fost adusă populația de pe o rază de 24 de kilometri. Președintele consiliului districtual, contele Borkowski, a rostit un emoționant discurs de despărțire. De fiecare dată, populația locală și-a exprimat entuziasmul față de prezența împăratului. Pe traseu, trenul s-a oprit în unele stații, unde președinții de districte și primarii au ținut discursuri de laudă la adresa monarhului, în care își exprimau „devotamentul de nezdruncinat” față de Coroana de Habsburg. Vizita împăratului în Bucovina, în preajma praznicului Nașterii Sfintei Fecioare Maria, oferea periodicului „Die Presse” prilejul să scrie, în ediția sa din 16 septembrie, că asupra Țării Bucovinei, în afara poziției însemnate obținută în rândul Țărilor Coroanei de Habsburg, s-au revărsat multe binefaceri datorate înaintașilor împăratului, începând cu Maria Tereza și Iosif al II-lea. Între acestea se aflau „o bunăstare materială sporită” și „o creștere spirituală”⁴⁶.

Întregul traseu spre Cernăuți era impresionant prin bogăția și varietatea peisajelor, apreciat de reporterul publicației „Die Presse” ca fiind partea cea mai frumoasă a vizitei împăratului.

La granița dintre Galiția și Bucovina, cu circa 1,5 km înainte de gara din Nepolocăuți, în câmp deschis, era constituită o gardă de onoare. Aici se aflau baronul Hieronimus Alesani – președintele Țării, „guvernatorul regional” (probabil

⁴⁴ Iraclie Porumbescu, *op. cit.*, p. 34.

⁴⁵ Erich Zöllner, *op. cit.*, p. 524, Paul Kennedy, *op. cit.*, p. 184.

⁴⁶ „Die Presse”, anul XXXIII, nr. 257, 16 septembrie 1880, p. 4.

conducătorul districtului din zonă – n.n.) Kochanowski, autorități militare și civile, reprezentanți ai clerului ortodox român și armean. „Mulțimi mari în diverse costume și fanfare călare îl așteptau pe monarh”⁴⁷. Totodată, erau prezenți cam 200 de țărani cu lumânările aprinse. Au ținut discursuri președintele țării și arhimandritul⁴⁸, scrie „Die Presse”. Un țaran rutean l-a întâmpinat pe împărat cu pâine și sare. Contele Potocki și mareșalul Wodzicki, care îl însoțiseră pe împărat ca reprezentanți ai Galiției, au părăsit procesiunea. Până la Cernăuți, pe întreg traseul, se aflau înșirați, în onoarea împăratului, numeroși locuitori în costume specifice fiecărei etnii bucovinene, călăreți, fanfare etc.

Împăratul a ajuns la Cernăuți la orele 15.00, în ziua de 15 septembrie 1880. În ziua de 16 septembrie, însoțit de rector, a vizitat universitatea din localitate și și-a exprimat bucuria că aceasta înflorește, subliniind „caracterul austriac al instituției”. Cu această ocazie, impresionat de primirea caldă a locuitorilor provinciei, Franz Joseph și-a exprimat admirația pentru președintele țării, guvernator și primarul orașului Cernăuți, de fiecare dată subliniind că „spiritul austriac a fost exprimat cel mai decisiv în această regiune de frontieră”⁴⁹. Împăratul a acordat mai multe audiențe. Între cei primiți au fost ministrul Petrino și „doi frați ai rabinului miraculos de la Sadagura”. Programul a mai cuprins vizite la spitalul militar, la ferestrăul cu aburi deținut de Brüder Göz, la fabrica de mașini Redinger și la școala profesională.

Punctul culminant al vizitei imperiale a fost ceea ce corespondentul „Die Presse” numește „târgul popular”. Acesta a fost organizat în Grădina Publică. Participanți au fost locuitori din toate părțile țării. Ei au fost găzduiți în cazarmile din vecinătatea Grădinii Publice. Între participanți s-au aflat români (de pe văile Siretului și Sucevei, din Câmpulung și Dorna), coloniști germani (din așezările dintre Prut și Nistru, din suburbiile Cernăuțului, din districtele Siret și Suceava), coloniști maghiari (din districtele Siret și Rădăuți), slovaci (din Poiana Micului), lipoveni și huțuli (de pe valea superioară a Ceremușului) și ruteni (stabiliți între Prut și Nistru). Au fost prezenți mineri și sticlari⁵⁰. „Fiecare grup avea muzica sa proprie și prezenta dansuri și cântece naționale. De asemenea, au fost organizate două nunți tradiționale, una maghiară și una huțulă, care au fost onorate cu daruri din partea Majestății Sale Împăratul. Pe o mare pajiște înconjurată de copaci, un industriaș pe nume Fischer a construit un cuptor pentru sticlă, care oferea o serie de scene pitorești. Era, de fapt, o expoziție etnografică în toată regula, menită să ofere o imagine vie a vieții numeroaselor etnii din Bucovina. Nu doar costumele populare remarcabile și extrem de pitorești erau reprezentate, ci și produsele unei industrii casnice dezvoltate și originale, care satisfacea complet nevoile de îmbrăcăminte ale populației. Comitetul de organizare al sărbătorii din Bucovina poate revendica meritul de a le fi oferit

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ Era datoriar mitropolitului Bucovinei de a-l întâmpina pe împăratul Franz-Joseph la sosirea în țară, și nu datoriar unui arhimandrit, care era într-o poziție ierarhică inferioară.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 5.

⁵⁰ *Idem*, nr. 258, 17 septembrie 1880, p. 4.

vizitatorilor străini ai Cernăuțiului o idee clară despre viața și realizările populației rurale”⁵¹.

Împăratul a sosit la orele patru p.m., însoțit de președintele țării, primarul orașului și o suită restrânsă, compusă din militari și oaspeți români. A fost întâmpinat de conducătorul comitetului de organizare a festivității, în prezența căruia a făcut un tur al tuturor grupurilor etnice prezente. Fiecare grup a interpretat muzică sau a prezentat dansuri naționale specifice. Mai întâi au fost rutenii din Suceava, care interpretau cântece din cobză, instrumentul lor specific. Au urmat țărani din Câmpulung, care dansau hora. Alături erau și două nunți – una, huțulă și alta, maghiară – cărora împăratul le-a oferit cadouri. Proprietarul Fischer a oferit un moment deosebit, prin instalarea unui atelier de sticlărie. Organizarea târgului (festivalului) popular a fost deosebit de apreciată de participanți, pentru că a oferit imaginea vie a diversității culturale și a etniilor din Bucovina.

În aceeași zi, seara la orele opt, împăratul a fost prezent la teatru. A fost reprezentată comedia „Rezept gegen Schwiegermutter” („Rețetă împotriva soacrei”). La intrarea în sala de spectacole, împăratul a fost primit cu urale⁵². A urmat intonarea imnului imperial. Piesa a fost urmărită, alături de împărat, de oficialitățile ducatului, în frunte cu președintele țării, mitropolitul, reprezentanți ai României, între care colonelul Slăniceanu – care tocmai fusese decorat cu Ordinul „Franz Joseph”. În loja oficială, împăratul l-a chemat pe Alesani, președintele țării, și pe colonelul Slăniceanu.

După ce a părăsit sala de spectacole, împăratul a vizitat orașul, care era frumos iluminat și decorat cu diferite bannere. Impresionau clădirea primăriei, Casa de Economii, la care, prin ușa deschisă a balconului, se vedea bustul împăratului, reședința mitropoliei, puternic iluminată cu „lumini «Bengal» în culori schimbătoare”⁵³.

În 17 septembrie 1880, în ovațiile mulțimii, de la stația Grădina Publică, împăratul a plecat cu trenul spre Hliboca. Nu numai în stațiile de pe traseu, dar și pe câmpurile de lângă linia ferată erau numeroși localnici în costume de sărbătoare. La Hliboca a fost întâmpinat de cca. 3 000 de localnici, din diferite grupuri etnice. Purtau costume populare și steaguri, iar evreii aveau Tora în fundal⁵⁴. Împăratul s-a întreținut cordial cu locuitori de etnie maghiară, cu evrei ș.a., apoi și-a continuat vizita spre Hadikfalva. Corespondentul „Die Presse” a ținut să laude barajul Mihăceni, care era acoperit cu șine de oțel. La Hadikfalva, suita împăratului a părăsit stația de cale ferată. Drumul ce ducea la Rădăuți era frumos decorat cu bannere și steaguri. Franz Joseph s-a interesat de soarta maghiarilor din Bucovina și dacă aceștia mai vorbeau limba maghiară. Împăratul a fost aclamat de mulțime și

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² Teatrul din Cernăuți, unde avea loc reprezentația, era unul destul de mic, reporterul asemănându-l cu cel de la Schönbrunn.

⁵³ „Lumini «Bengal» cu culori schimbătoare” – este vorba de un foc de artificii, care se folosea în epocă, pe străzi, cu prilejuri festive.

⁵⁴ *Idem*, nr. 260, 19 septembrie 1880, p. 5.

binecuvântat („Isten aldjon meg!” – „Binecuvântarea lui Dumnezeu asupra Dumneavoastră!”). Drumul spre Rădăuți era traversat de un frumos arc de triumf, iar mulțimi impresionante și coloniști maghiari l-au însoțit pe împărat. La intrarea în Rădăuți, după protocol, împăratul a fost întâmpinat de primarul orașului⁵⁵, de deputați din Dieta Bucovinei, de arhiepiscopul lipovean Aftanst. Erau prezenți membri ai clerului, corpul didactic și directorul liceului din localitate. Împăratul a inspectat batalionul, poligonul civil – unde a donat un serviciu de ceai din argint. Hergheția a fost „inspectată cu atenție” de împărat. Întoarcerea s-a făcut pe același traseu, până la gara Grădina Publică din Cernăuți. Un „banderium” – ca și la plecarea spre Rădăuți – l-a însoțit pe împărat spre reședința pe care o avea rezervată. Împăratul a fost impresionat de drumul spre locul unde a fost găzduit, pentru că era pavat cu frunze de stejar.

În vizita sa în Bucovina, împăratul a fost însoțit de contele Falkenhayn, care era ministrul agriculturii, și de inspectorul general Grevenes. Arhiducele Reiner avea să meargă la Suceava pentru a inspecta unitatea Landwehr de acolo. Seara, împăratul i-a primit pe cei ce solicitaseră audiențe, printre care pe Constantin Tomasciuc și pe Peter Petrino. Apoi a făcut o vizită unei suferinde, născută Haas, din Viena.

Vizita împăratului în Bucovina se încheia în 18 septembrie 1880, cu plecarea din Cernăuți, prin Sambor, în Ungaria. Din nou, mulțimi de oameni se aflau pe traseul parcurs de împărat.

Vizitele lui Franz Joseph în Bucovina reflectă elemente comune esențiale. Prezența împăratului de trei ori în cea mai îndepărtată și cea mai mică provincie a imperiului indică una dintre cele mai importante direcții ale politicii externe austriece practicate în spațiul est-european, și, în particular, în cel românesc. De fiecare dată, împăratul a fost însoțit de reprezentanți de marcă ai cabinetului ministerial de la Viena și de lideri din comanda militară austriacă, acestora alăturându-se numeroși potențați ai vremii din Galiția, Transilvania, domnitori ai Principatelor Române, boieri români, elemente ale burgheziei multinaționale din provincie, simpli țărani, ierarhi ai Bisericii Ortodoxe, preoți etc. Prezența mulțimilor, a bandierelor de călăreți, mulțimea de steaguri și bannere subliniau caracterul festiv, triumfal al vizitei și legătura puternică dintre monarh și supușii săi. Cu ocazia vizitelor, organizatorii s-au străduit să scoată în evidență „spiritul austriac” ce rodise în provincie, precum și rolul Casei de Habsburg în modelarea economică și social-culturală a Bucovinei.

BIBLIOGRAFIE

1. „Die Presse”, XXXIII, nr. 257–259, 1880.
2. Berindei, Dan, „Domniile de la Balta-Liman”, în *Istoria românilor*, vol. VII, tomul 1, *Constituirea României moderne, 1821–1878*), București, Editura Enciclopedică, 2003.

⁵⁵ Acesta i-a adresat rugămintea de a accepta ca spitalul nou înființat să poarte numele „Arhiducele Rudolf”, fapt cu care împăratul a fost de acord. Cu această ocazie, Franz Joseph și-a exprimat dorința de a vizita această instituție.

3. Ceaușu, Mihai-Ștefan, *Bucovina Habsburgică – de la anexare la Congresul de la Viena. Iosefinism și postiosefinism (1774–1815)*, Iași, Fundația Academică „A.D. Xenopol”, 1998.
4. Iacobescu, Mihai, *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1774–1862), București, Editura Academiei Române, 1993.
5. Iraclie Porumbescu, *Scrieri*, ediție îngrijită și prefațată de Liviu Papuc, Iași, Editura Timpul, 2022.
6. Kennedy, Paul, *Ascensiunea și decăderea marilor puteri: transformări economice și conflicte militare din 1500 până în 2000*, traducere de Laurențiu Ursu, Teodora Moldovanu, Lucia Dos, Ramona Lupu, postfață de Andrei Miroiu, Iași, Editura Polirom, 2011.
7. Nistor, Ion, *Istoria Bucovinei*, ediție și studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, București, Editura Humanitas, 1991.
8. Purici, Ștefan, *Mișcarea națională românească între anii 1775–1861*. Cuvânt-înainte de Mihai Iacobescu, Suceava, Liga Tineretului român din Bucovina – Editura „Hurmuzachi”, 1998.
9. Zöllner, Erich, *Istoria Austriei de la începuturi până în prezent*, ediția a VIII-a, vol. II, traducere de Adolf Armbruster, București, Editura Enciclopedică, 1997.